

či vrlo slabo zastupljene, u dubrovačkom korpusu prisutan je veliki broj glagolskih (*akomodat se, akoradžat se, parat*) i pridjevskih posuđenica (*fedel, grazioz, lešo*), pa čak i veznika (*anci, pure, dunkve*) i pridjelog (*kontro, sekondo*).

Razlike između dvaju korpusa najizraženije su na semantičkoj razini. Naime, budući da kulturne posuđenice u jezik primatelj ulaze kako bi ispunile leksičke praznine, talijanizmi u hrvatskome standardnom jeziku uglavnom su termini vezani uz umjetnost (*akvarel, opera, sonet*), trgovinu i bankarstvo (*akonto, banka, neto*), kulinarsstvo (*njoki, panceta, ravioli*) i sl. Intimnim se posuđivanjem preuzimaju i riječi za koje postoje domaći ekvivalenti, pa tako dubrovački korpus obuhvaća i talijanizme kojima se označavaju apstraktni pojmovi (*fortuna, gracija, speranca*), karakterne osobine (*koradž, ipokrizija, ambicioz*), interpersonalni i obiteljski odnosi (*amičicija, konfidenca, matrimonij*), tipovi osoba (*adulatur, traditur, vilan*)...

Novost u hrvatskim dodirnojezikoslovnim istraživanjima predstavlja proučavanje prebacivanja kodova kojim se autorica bavi u šestom poglavlju. Prebacivanje kodova pojavljuje se samo u uvjetima postojanja prilično visokoga stupnja dvojezičnosti na razini jezične zajednice. Lelija Sočanac, analizirajući prebacivanje kodova u dubrovačkim književnim i arhivskim izvorima, zaključuje da ono reflektira sociolingvističke funkcije jezika u dodiru, a da su njegovi pragmatički aspekti vezani uz pojedinačnu komunikacijsku epizodu.

Dodatak knjizi su rječnik talijanizama u hrvatskome standardnom jeziku i rječnik talijanizama u dubrovačkoj književnosti. Rječnici su organizirani abecedno, a natuknica se temelji na ortografskom

obliku talijanskoga modela. Uza svaku se natuknicu donose talijanski izgovor, oznaka vrste riječi (ako je riječ o imenici, donose se i oznaka roda i broja) te broj značenja na temelju talijanskih jednojezičnih rječnika. Uz repliku se donose fonološka i morfološka adaptacija te značenje replike u odnosu prema broju i polju značenja modela. U opis su uključene promjene kroz koje posuđenica prolazi u fazi primarne i sekundarne adaptacije.

Počevši od uvodnoga poglavlja u kojem autorica pokazuje temeljito poznavanje (i najrecentnije) literature s područja dodirnog jezikoslovlja, a koje se može čitati i kao dodirnojezikoslovni priručnik, pa sve do rječnika talijanizama, čiju vrijednost nije potrebno posebno naglašavati, knjiga Lelije Sočanac *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri* iscrpna je i detaljna studija talijanizama u hrvatskome jeziku i predstavlja značajan doprinos hrvatskome dodirnom jezikoslovlju.

Barbara Štebih

O stilu sa stilom

(Branko Tošović: *Funkcionalni stilovi / Funktionale Stile*, Institut für Slavistik der Karl – Franzens – Universität, Graz, 2002)

Stilistika se kao zasebna znanstvena disciplina počela intenzivno razvijati tek početkom 20. stoljeća, no bilo joj je do-

voljno relativno kratko razdoblje samostalnog postojanja da dostigne zavidnu razinu razvijenosti. Danas možemo govoriti o čitavom nizu stilističkih metoda i velikom broju teorija – stilostatistici, stilistici odstupanja, semiotičkoj stilistici, tekstualnoj stilistici, stilistici kodiranja i dekodiranja, paradigmatičkoj i sintagmatičkoj stilistici, kontrastivnoj stilistici. Jedno od središnjih mjesta među suvremenim stilističkim pravcima zauzima funkcionalna stilistika čiji je predmet uporaba i funkcioniranje jezika u pojedinim područjima ljudskog života.

Upravo funkcionalno raslojavanje jezika temom je knjige *Funkcionalni stilovi* uglednog slavista Branka Tošovića. Sam termin *funkcionalni stil* tipičan je slavistički pojam koji se u zapadnoj pragmalingvistici najčešće zamjenjuje terminima registar ili vrsta teksta.

Knjiga se sastoji od sedam poglavlja: *Stilistika. Stil. Funkcionalni stil, Stil kao informacija, Književnoumjetnički stil, Publicistički stil, Naučni stil, Administrativni stil, Razgovorni stil*. Rad sadržava još *Uvod, Zaključak*, vrlo bogatu bibliografiju u kojoj (uz engleske, francuske i njemačke) prevladavaju ruski, češki i slovački naslovi, popis kratica, detaljno kazalo imena i predmetno kazalo te opširne sažetke na engleskome i ruskome jeziku.

U *Uvodu* autor smješta funkcionalne stilove među jezične činjenice, a funkcionalnu stilistiku među ostale jezikoslovne discipline. Zaključuje da složenost jezične pojave i djelovanja funkcionalne stilistike zahtijevaju interdisciplinarni pristup i suradnju zapravo svih grana lingvistike: od fonologije do filozofije jezika. Naglašava da je funkcionalna stilistika samo jedan od stilističkih pravaca koji nije u supro-

tnosti s drugima niti ih isključuje.

U prvom poglavlju *Stilistika. Stil. Funkcionalni stil* autor utvrđuje da je stilistika najmlađa i najstarija lingvistička disciplina – najstarija jer korijenje vuče iz retorike a najmlađa kao suvremena lingvistička disciplina. Autor problematizira i nedovoljnu određenost predmeta stilistike. Naime, dok druge lingvističke discipline imaju svaka svoju jezičnu razinu, postavlja se pitanje što preostaje lingvistici. Tošovićev odgovor je «ništa i sve». Slijedi pregled najznačajnijih metoda i pravaca moderne stilistike. Kao ključne momente za razvoj stilistike autor izdvaja Ballyjevu afektivnu stilistiku, rad praškoga lingvističkoga kruga (Teze 1929), rasprave u sovjetskome časopisu «Voprosy jazykoznanija» 1954/55, konferencije u Libilicama (Čehoslovačka) iste godine te 1958. u Bloomingtonu u SAD-u.

U sljedećem odlomku pod naslovom *Funkcionalna stilistika* autor ovu stilističku granu definira kao «lingvističku disciplinu što proučava upotrebu i funkcioniranje jezika u pojedinim područjima ljudskog života, odnosno funkcionalno raslojavanje jezika u obliku stilskih formacija sistemskog karaktera – funkcionalnih stilova». Opisujući njezin razvoj kreće od Wilhelma von Humboldta preko Baudouina de Courtenaya, Ballyja, Moskovskoga lingvističkog kružoka, petrogradskog Opojaza i Bahtinove teorije govornih žanrova da bi ocem funkcionalne stilistike proglasio Bohuslava Havránka. Havranek je, naime, utvrdio osnovnu postavku za razvoj funkcionalne stilistike: standardni jezik raslojava se prema svojim funkcijama i izvanjskim čimbenicima.

Tošović daje, što je posebna vrijednost knjige, i pregled funkcionalnostilističkih

istraživanja u pojedinim nacionalnim filologijama – od češke i slovačke, njemačke, američke, hrvatske, srpske, pa sve do japanske.

«Što je uopće stil?» pitanje je na koje se pokušava odgovoriti u odlomku *Funkcionalni stilovi*. Na početku se navode različite definicije stila, a potom slijedi rasprava o definiciji stila uopće i funkcionalnog stila. Autor nas upoznaje s diskusijom među sovjetskim i čehoslovačkim jezikoslovcima o tome pripadaju li funkcionalni stilovi jeziku ili govoru. Tošović navodi niz stavova, tumačenja, definicija te vlastitih komentara. Posebna pažnja posvećena je pogledima na pitanje definiranja stila hrvatskih autora (Maretić, Babić, Pranjić). Na kraju autor zaključuje da jednoznačan odgovor na pitanje što su funkcionalni stilovi ne može biti dan niti on može biti potpun i zadovoljavajući. Ipak, nudi vlastitu definiciju funkcionalnih stilova: «Funkcionalni stilovi su ekstralingvistički uvjetovane systemske realizacije jezika u određenim područjima ljudske djelatnosti, odnosno u funkciji tih djelatnosti, sa specifičnom intralingvističkom (paradigmatskom i sintagmatskom) strukturiranošću, matematičko-statističkom zakonomjernošću (frekvencijom i vjerojatnošću uporabe jezičnih sredstava), manjom ili većom tradicionalnošću i povijesnom zasnovanošću.»

U sljedećem odlomku, *Vanjezički konstituenti*, Tošović određuje tri skupine čimbenika koji određuju funkcionalne stilove: društvo, čovjek i jezik. Društvo smatra osnovnim uzročnikom funkcionalnostilističkoga raslojavanja jezika.

Posebno je važno i zanimljivo autorovo razmatranje jezičnih čimbenika koje dijeli na funkcije i mogućnosti, pri čemu

se osobita pažnja posvećuje funkcijama jezika. Prikazana su i istraživanja i pokušaji definiranja jezičnih funkcija od Karla Bühlera do danas. Iako sam smatra da se izdvajanje funkcionalnih stilova ne može provoditi isključivo na osnovi funkcije jezika, Tošović prikazuje i radove i tipologije funkcionalnih stilova onih jezikoslovaca koji smatraju da se ovi stvaraju prvenstveno ili isključivo na osnovi jezičnih funkcija. Na kraju odjeljka daje se redosljed najvažnijih odrednica funkcionalnih stilova: područje ljudske djelatnosti funkcija, način mišljenja, način izlaganja i odnos komunikatora.

Problematikom oblikovanja funkcionalnih stilova bavi se odlomak *Paradigmatika i sintagmatika*. Strukturiranje funkcionalnoga stila, prema Tošoviću, dvodijelan je proces koji se sastoji od izbora i organizacije jezične građe. Unutarjezična pravila strukturiranja pojedinoga funkcionalnog stila čine njegovu normu. Stoga se osnovnom jedinicom funkcionalnoga stila može smatrati tekst, a lingvistika teksta najbližom funkcionalnoj stilistici.

Otkrivanje zajedničkih osobina tekstova, njihova sistematizacija i klasifikacija vodi izradi tipologije funkcionalnostilističke diferencijacije jezika kojom se bavi odlomak *Tipologija*. Tošović u svojoj tipologiji razlikuje sljedeće kategorije: funkcionalnu integracijsku cjelinu, funkcionalnu vrstu, funkcionalnu međuvrstu, funkcionalnu podvrstu i funkcionalni žanr.

Funkcionalna integracijska cjelina predstavlja skupinu funkcionalnih stilova koji čine jedinstvenu zatvorenu grupaciju nastalu u opoziciji jednih vrsta stilova prema drugima, a također i kompletan sustav funkcionalnih stilova izdvojen

u odnosu na drugi kompletan sustav istoga jezika, ovisno o području ljudske djelatnosti o kojem je riječ. Takvu cjelinu Tošović naziva funkcionalnostilskim kompleksom (npr. usmeni i pismeni, strukovni i nestrukovni, profani i sakralni kompleks).

Funkcionalna vrsta predstavlja osnovni tip funkcionalnostilističke diferencijacije jezika, odnosno ono što se naziva funkcionalnim stilom. Dosadašnja istraživanja pokazuju da je najopravdanije i najsvrhovitije razlikovati pet funkcionalnih stilova: književnoumjetnički, publicistički, znanstveni, administrativni i razgovorni.

O međustilovima se govori u slučaju jezičnih izraza koji se nalaze na graničnom području između funkcionalnih stilova (epistolarni, reklamni, oratorski, memoarski, scenaristički...).

Sljedeću stratifikacijsku razinu čine funkcionalne podvrste. Ovim terminom Tošović označava pojedine cjeline funkcionalnih stilova, tj. podstilove. Tako se unutar književnoumjetničkoga stila mogu razlikovati prozni, pjesnički i dramski podstil.

Najnižu stratifikacijsku razinu čine žanrovi (npr. unutar epskoga podstila možemo razlikovati priču, novelu, pripovijest, roman...).

Autor podstilove i žanrove ne razvrstava sustavno, već ih navodi samo primjerice (tako u publicističkom stilu razlikuje novinarski i uskopublicistički; u znanstvenom strogo znanstveni, udžbenički i znanstveno-popularni; u administrativnom zakonodavno-pravni, društveno-politički, diplomatski, poslovni i personalni).

Prvo poglavlje završava zaključkom da u funkcionalnoj stilistici postoje dva puta: zasebno proučavanje pojedinih funkcionalnih stilova i proučavanje njihovih suodnosa. Tošović oba pristupa smatra korisnima i potrebnima.

Drugo poglavlje *Stil kao informacija*, prema autorovim riječima, nastalo je iz želje da se razmotri izrazito neproučeno pitanje koje se zaobilazi i u najrazvijenijim stilističkim školama (češka, slovačka, ruska), a to je odnos stil – informacija, koji dolazi iz trokuta stilistika – teorija informacije – kibernetika. Upravo razmatranje te problematike novina je i osobita vrijednost ove knjige.

U odjeljku *Informacijska raznorodnost* autor utvrđuje da poruke prenesene funkcionalnim stilovima nose dvojaku obavijest: semantičku i formalnojezičnu. Formalnojezična obavijest dijeli se na autoinformaciju (informaciju forme o samoj formi), pragmatičku obavijest (informaciju forme o sudionicima u govornom činu) i komunikacijsku informaciju (informaciju forme o ukupnom informacijskom procesu).

Funkcionalnim stilovima s gledišta semiotike detaljnije se bavi odlomak *Kodne kombinacije*. Naime, raznorodnost informacija što ih prenose funkcionalni stilovi zahtijeva i raznorodnost prijenosnog mehanizma koja se očituje kao primjena jednostavnih i složenih kombinacija kodova u kojima se prepleću tri vrste kodova: prirodnojezični, umjetni i neverbalni kod. Ako je stil sastavljen isključivo od jednoga koda, imamo jednostavan semiotički sustav. U ostalim slučajevima imamo složeni semiotički sustav. Sam informacijski proces može biti monolateralan

ili bilateralan, difuzan ili fokalni, simetričan ili asimetričan.

Autor pokazuje kakvo obilje informacija može biti sakriveno u pojedinom funkcionalnom stilu (semantička, formalna, pragmatička, normativna, implicitna, hermetička, nesvjesna, socijalna, geografska, estetska, stilistička, emocionalna, personalna...) te koje su specifične za pojedine funkcionalne stilove (semantička za književnoumjetnički, emocionalna za razgovorni).

Ako je stil informacija, onda je stil i određena količina informacije – misao je vodilja odlomka *Kvantitet*. Autor tvrdi kako funkcionalni stilovi sadržavaju onoliko količinu informacije koliko dozvoljava kapacitet fizičkoga kanala koji je za svaki funkcionalni stil različit. Važno je ustanoviti nosivost prijenosnog mehanizma svakog funkcionalnoga stila da bi se to transmisijsko sredstvo maksimalno iskoristilo, maksimalno opteretilo i maksimalno povećalo. Temeljnim obavijestnoteorijskim pitanjem u funkcionalnoj stilistici Tošović smatra odnos zalihosti (redundancije) i gospodarstvenosti (ekonomije). Naime, smatra da nastajanje funkcionalnih stilova na određeni način predstavlja vaganje i usklađivanje dvaju mjera – mjere rasipništva i mjere štednje.

Poglavlja o pojedinim funkcionalnim stilovima produbljuju, proširuju i, najvažnije, potkrepljuju konkretnim primjerima opće informacije o njima iznijete u prvima dvama poglavljima.

Spomenuli smo samo neke od tema kojima se bavi knjiga. Upravo njihovim izdvajanjem ne želi se reći da su ostale manje važne – jednostavno su nam se spomenuti aspekti knjige učinili zanimljivijima.

Knjiga Branka Tošovića zanimljiva je jer s jedne strane prezentira rezultate autorovih istraživanja, a ujedno se može čitati i kao uvod u funkcionalnu stilistiku. Vrijednost je knjige i u tome što se čitatelju podastire i niz mišljenja različitih, ponekad i posve suprotnih, od autora. U svakom slučaju možemo se nadati da će ova knjiga i u našoj sredini, relativno neupućenoj u ovu tematiku, potaknuti interes za funkcionalnu stilistiku i rezultirati novim radovima.

Barbara Štebih